

*Спеціалізованій вченій раді
К 26.130.04
ВНЗ «Університет економіки та
права «KROK»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32*

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата економічних наук, доцента Усик Віри
Іванівни на дисертацію Ящук Тетяни Анатоліївни на тему «Механізм
фінансування закладів вищої освіти в умовах нестабільності ринку освітніх
послуг», поданої до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством**

**Актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами та
планами.** Сфера національної освіти є одним з найважливіших факторів
зростання якості людського капіталу, драйвером інноваційного розвитку та
генератором нових ідей, гарантам динамічного зростання економіки та
суспільства в цілому. Але висока якість розвитку сфери національної освіти
можлива за умови формування ефективних інститутів управління освітою та
створенням умов для належного і ефективного її фінансування.

В умовах зменшення обсягів бюджетного фінансування, порушення
системності і комплексності у формуванні джерел надходжень грошових коштів
потрібно виробити сучасний механізм фінансування, який поєднував би разом із
традиційними методами нові форми акумуляції фінансових ресурсів, а також
сучасні підходи до управління фінансами, достатні для вирішення проблем
вищої школи.

Незважаючи на широкий спектр фахових досліджень, деякі питання щодо
механізму фінансування закладів вищої освіти залишаються актуальними і
остаточно не вирішеними. Необхідність вирішення окремих проблемних питань
формування та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів
ЗВО потребують подальшого більш глибокого дослідження з урахуванням
специфіки їх діяльності в умовах нестабільності ринку освітніх послуг.

Враховуючи усе це, актуальність дисертаційної роботи зумовлюється

необхідністю теоретико-методологічного обґрунтування механізму фінансування діяльності закладів вищої освіти, аналізу та оцінювання стану та тенденцій фінансового забезпечення надання освітніх послуг вищої освіти, удосконалення наявних та розробки нових інноваційних та організаційно-економічних напрямів механізму фінансування закладів вищої освіти.

Дисертаційне дослідження пов'язане з науково-дослідною темою кафедри маркетингу, менеджменту та управління бізнесом Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Умови реалізації національних економічних інтересів України: маркетинговий та інтеграційний аспекти» (номер державної реєстрації 0111U007540). Внесок автора полягає у розробці теоретичних і практичних аспектів механізму фінансування закладів вищої освіти як важливої складової підвищення якості підготовки фахівців.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Викладені у дисертаційній роботі наукові положення, висновки і пропозиції характеризуються належним рівнем наукової обґрунтованості. Представлення результатів дослідження у такій формі свідчить про глибоку теоретичну підготовку здобувача та вміння працювати з науковим матеріалом.

Теоретичну основу роботи склали праці як провідних вітчизняних, так і зарубіжних вчених, що досліджували концептуальні засади сутності ринку освітніх послуг, функціонування системи вищої освіти в умовах економічної нестабільності, організаційно-економічні основи, принципи та особливості фінансування закладів вищої освіти та обґрунтування шляхів ефективності його використання. Конструктивний аналіз праць вчених, які займаються дослідженням цієї проблематики, дав змогу провести якісне дослідження теоретичних основ механізму фінансування закладів вищої освіти, розвинути наукові погляди щодо аналізу та оцінювання ефективності його функціонування, сформулювати власну точку зору щодо вибору напрямів удосконалення механізму фінансування закладів вищої освіти.

Автором, з використанням комплексного підходу у дослідженні економічних явищ та процесів, у логічній послідовності розглянуто питання, що

стосуються: аналізу ринку освітніх послуг як об'єкта економічних досліджень (с. 13–39); обґрунтування організаційно-економічного механізму фінансування діяльності закладів вищої освіти (с. 39–62); вивчення зарубіжного досвіду фінансування вищої школи в умовах ринку освітніх послуг та можливості його адаптації в Україні (с. 62–82); аналізу сучасного стану фінансового забезпечення надання освітніх послуг вищої освіти (с. 87–106); дослідження особливостей функціонування механізму фінансування закладів вищої освіти (с. 107–131); оцінювання організаційно-економічної діяльності закладів вищої освіти з формування коштів позабюджетного фінансування (с. 131–147); розробки концептуальних підходів до удосконалення управління механізмом фінансування закладів вищої освіти (с. 153–174); проведення моніторингу ефективності фінансування закладів вищої освіти як необхідної передумови реалізації їх конкурентоспроможності (с. 175–192); здійснення моделювання процесів формування та ефективного використання фінансових ресурсів закладів вищої освіти (с. 192–205).

Висновки та пропозиції, що зроблені автором за результатами дослідження, є логічними та випливають з роботи, розкривають поставлену дисертантом мету дослідження, містять елементи наукової новизни і характеризуються прикладним значенням для розвитку теорії та практики функціонування механізму фінансування вітчизняних закладів вищої освіти.

Методи дослідження, що використовувались в роботі, є логічними і прийнятними та дозволили автору провести грунтовне дослідження теоретичних положень та методичних підходів щодо механізму фінансування закладів вищої освіти в умовах нестабільності ринку освітніх послуг.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Дисертаційна робота є авторським дослідженням проблематики механізму фінансування діяльності закладів вищої освіти в умовах нестабільності ринку освітніх послуг.

Достовірність результатів дослідження підтверджується:

- використанням під час підготовки дисертації значного масиву статистичних даних та аналітичної інформації щодо діяльності закладів вищої освіти України;
- опрацюванням широкого кола наукових джерел, вагому частину якого становлять наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, що ґрунтовно досліджували проблематику фінансування діяльності закладів вищої освіти;
- застосуванням сучасних методів наукового дослідження, зокрема, під час проведення моніторингу ефективності фінансування закладів вищої освіти як необхідної передумови реалізації їх конкурентоспроможності, а також для оцінювання організаційно-економічної діяльності закладів вищої освіти з формування коштів позабюджетного фінансування.

Наукові результати дослідження апробовано на вісімнадцяти науково-практических конференціях, а напрацьовані пропозиції використані у практичній діяльності закладів вищої освіти України, про що свідчать надані довідки про практичне впровадження результатів дослідження.

Наукова новизна, одержана дисертанткою, полягає у розробці та обґрунтуванні теоретичних і методичних положень, які забезпечують оцінку та прогнозування механізму фінансування закладів вищої освіти в умовах нестабільності ринку освітніх послуг. Результати дисертаційної роботи є важливими для розвитку економічної науки та практичної реалізації механізму підвищення ефективності фінансування закладів вищої освіти.

Дисертанткою вперше розроблено економіко-математичну прогнозну модель результативності діяльності закладів вищої освіти, у якій у якості прогнозних показників виокремлено інтегральну оцінку діяльності ЗВО і оцінку якості навчання та якість їх науково-педагогічного потенціалу і фінансові витрати на підготовку кадрів закладами вищої освіти та забезпечення діяльності їх баз практики у розрахунку на одного студента. Створена методика дає можливість оцінити кореляційно-регресійну залежність між факторами й результуючими показниками, а застосування методу екстраполяції – отримати

прогнозні значення цих показників. Вона забезпечуватиме здійснення якісного та науково обґрунтованого прогнозування освітніх послуг вищої освіти на основі відповідного рівня фінансування діяльності закладів вищої освіти (с. 198–205). В такому аспекті дослідження проводилось вперше з-поміж інших досліджень з даної проблеми.

В результаті дослідження удосконалено концептуальні засади державних пріоритетів у фінансуванні вищої освіти, реалізація яких повинна передбачати: впровадження на конкурентних засадах конкурсних принципів розподілу державного замовлення між закладами освіти; механізми доповнення джерел фінансування навчальних закладів коштами, які отримані від прибуткового використання їх інтелектуальних та матеріально-технічних ресурсів; застосування нових процедур фінансової підтримки студентів; використання університетами податкових пільг, що забезпечують розширення фінансування сфери освіти; розширення фінансових можливостей закладів вищої освіти за допомогою банківського кредитування (с. 159–160).

Практичну цінність становлять методичні підходи до обґрунтування системи моніторингу ефективності фінансування закладів вищої освіти, яка полягає у новому підході до кількісного вимірювання та комплексної оцінки ефективності фінансового механізму закладів вищої освіти України, що базується на побудові ієрархічної моделі та формуванні на її основі системи показників для здійснення оцінки ситуації у цій сфері. Розроблена модель комплексної оцінки такої системи дозволяє на основі порівняльного аналізу здійснити оцінку ефективності діючого механізму фінансування закладів вищої освіти з позиції економічності, продуктивності та результативності (с. 175–192).

У дисертаційному дослідження удосконалено сутність управління фінансуванням закладів вищої освіти як цілеспрямованої діяльності для регулювання їх фінансової стійкості. Доведено, що управління фінансуванням ґрунтуються на відповідному механізмі, який існує як система елементів, що регулюють процес розробки і реалізації управлінських рішень у цій сфері та спрямовані на реалізацію статутної діяльності закладів освіти (с. 171–174).

Подальшого розвитку набуло уточнення сутності механізму фінансування на основі аналізу та узагальнення результатів наукових досліджень вчених-економістів, що дало змогу інтерпретувати його як сукупність організаційних форм фінансових відносин і методів формування і використання централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів, методів фінансового планування, форм управління фінансами з метою ефективного функціонування закладів вищої освіти (с. 50).

Значущість для науки й практики одержаних результатів, практичне значення одержаних результатів. Теоретичні та практичні положення дисертаційного дослідження становлять певний внесок у теорію та практику механізму фінансування закладів вищої освіти в умовах нестабільності ринку освітніх послуг. Наукове значення роботи полягає у теоретичному узагальненні зasad механізму фінансування закладів вищої освіти, уточненні методологічних підходів до підвищення ефективності їх фінансового забезпечення. Результати дослідження можуть бути використані для здійснення подальших теоретичних узагальнень механізму фінансування закладів вищої освіти, обґрунтування принципів і методів підвищення оптимального використання їх фінансових ресурсів.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у розробці науково обґрунтованих пропозицій щодо реалізації заходів, спрямованих на підвищення ефективності формування і використання грошових коштів. Рекомендації, розроблені автором щодо оптимальної структури формування джерел фінансування, шляхів і напрямів підвищення ефективності використання та прогнозування величини фінансових ресурсів впроваджені у вітчизняних закладах вищої освіти: Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (довідка №147/03-а від 22.05.2018 р.), Житомирському державному університеті імені Івана Франка (довідка №205 від 23.11.2018 р.), Полтавській державній аграрній академії (довідка №01-11/154 від 10.12.2018 р.), Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (довідка №1667-33/03 від 21.12.2018 р.). Окремі

положення дисертації використані під час розробки навчально-методичних матеріалів для застосування у освітньому процесі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини під час викладання дисциплін: «Управління і керівництво ВНЗ», «Кількісні методи управління», «Системи підтримки прийняття управлінських рішень», «Управління конкурентоспроможністю» (довідка № 920 о/д від 16.11.2018 р.).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Під час виконання дисертаційної роботи здобувачка виявила здатність окреслити наукову проблему та обґрунтувати шляхи її розв'язання, що характеризує її як сформованого науковця, здатного самостійно здійснювати наукові дослідження.

Водночас, у процесі аналізу роботи виявлені зауваження і дискусійні положення, які потребують додаткового обґрунтування.

1. При аналізі автором було задекларовано використання регіонального та галузевого розподілу показників сфери освіти та механізму її фінансування в Україні (с.19 та с. 98). Проте, у подальшому викладені матеріали жодною мірою не відображається у висновках та результативній частині, що робить незрозумілим необхідність проведення такого аналізу.

2. Розроблена автором схема джерел фінансування закладів вищої освіти (с.44) не корелює з аналізом статистичних даних щодо фінансування сфери вищої освіти в Україні. В той же час в підрозділі 2.2., що стосується аналізу фінансового механізму в Україні, багато уваги приділено показникам, які є індикаторами загального стану розвитку сфери вищої освіти, а не її фінансового забезпечення.

3. Автор наводить в своїй роботі авторську розробку структури фінансового механізму закладів вищої освіти (с. 51), але в подальшому не аналізує кожну складову, зокрема в Україні. Так, наприклад, в тексті дисертації відсутній будь-який аналіз нормативно-правового забезпечення сфери вищої освіти, зокрема її фінансового забезпечення, що, вважаємо, могло б підсилити отримані результати.

4. Під час вивчення та аналізу світового досвіду фінансового забезпечення закладів вищої освіти (підрозділ 1.3.), автором не було розглянуто такі важливі аспекти для України як досвід використання формульного фінансування, наявність ваучерів, співпраця з підприємницьким сектором та успішні приклади університетської автономії, зокрема фінансової. Вважаємо, що саме ці аспекти на даний час є найбільш актуальними в Україні в напрямку реформування фінансового механізму сфери вищої освіти. Окрім того, важливим аспектом аналізу в дисертації, мало бстати порівняння показників фінансування сфери вищої освіти в Україні та в інших країнах світу, зокрема тих країн, досвід яких автор вивчає в підрозділі 1.3.

5. У Розділі 3 відсутні авторські рекомендації щодо інституційних змін у реформуванні фінансування вищої освіти України. Саме тут варто було також надати висновки щодо можливості використання розробленого індексу органами державного управління.

6. При характеристиці ефективності фінансового механізму закладів вищої освіти України, зокрема нормуванні цих показників (с.182 та додаток У), автор зазначає, що певні показники є стимуляторами, а інші дестимулятори, але з тексту лишилося не зрозумілим, які показники віднесено до першої та другої групи, що унеможливило здійснення перевірки роздумів автора.

7. При експертній оцінці процедури PEST-аналізу (додаток Ф) для висновків бралася до увагу думка лише трьох експертів. Ми вважаємо, що цього є недостатньо для формування об'єктивного висновку. Окрім того, автором не наведено форму анкети (опитувальника), яку отримували експерти та не зазначено чому саме цих осіб було відібрано експертами в даній сфері.

Проте зазначені недоліки і зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку роботи і спрямовані на їх врахування автором під час проведення подальших наукових досліджень, а наявність дискусійних положень свідчить про наукову складність та практичну значущість цієї роботи.

Повнота викладення положень дисертації в опублікованих працях і авторефераті. Основні положення дисертації висвітлені у 30 опублікованих

наукових працях, у т.ч. у 10 статтях у наукових фахових виданнях України, які зареєстровані у міжнародних наукометричних базах загальним обсягом 2,5 друк. арк., 1 статті у науковому фаховому виданні України (0,2 друк. арк.), 1 статті не фахового спрямування (0,3 друк. арк.) та 18 тезах доповідей на конференціях, загальним обсягом 1,7 друк. арк., що достатньо повною мірою відображають її сутність.

Кількість та обсяг опублікованих наукових праць Ящук Т. А. відповідає вимогам щодо публікації основного змісту та наукових результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Зміст публікацій висвітлює переважну частину висновків здобувачки.

Автореферат повно розкриває зміст дисертації і є йому ідентичним. У ньому стисло відображені суттєві положення, висновки та пропозиції, зроблені за результатами дослідження. За рівнем оформлення автореферат відповідає встановленим вимогам МОН України.

Загальний висновок. Подана до захисту дисертація Ящук Тетяни Анатоліївни «Механізм фінансування закладів вищої освіти в умовах нестабільності ринку освітніх послуг» є самостійною, завершеною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати теоретичного та практичного спрямування та відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством. Дисертаційна робота відповідає вимогам, передбаченими пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами та доповненнями), а її автор Ящук Тетяна Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент, доцент, докторант кафедри
національної економіки та публічного управління
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

В. І. Усик

Усик В. І. дозвідуєш
зас. нал. ВІ Р.І. Дещотко